

Ernest Belenguer (València, 1946) és catedràtic d'història moderna a la Universitat de Barcelona, tot i que també ha investigat el passat medieval. Gairebé 25 anys després d'haver publicat la seva primera biografia sobre Jaume I, ha tornat a revisar la figura del rei en un nou llibre, *Jaume I i el seu regnat*. Belenguer ens dóna les claus del pes polític i militar que va tenir el rei conqueridor.

“El rei Jaume no es destaca per haver fet grans batalles”

Jaume I surt de Montsó l'any 1217 i comença a governar. Creieu que estava capacitat per governar, tenint en compte que només tenia nou anys?

—No, no hi estava capacitat. Tot i que Ferran Soldevila digui que la capacitat mental del rei en aquell moment era més avançada que la d'un nen de la seva edat, jo en discrepo. Durant el primer any, qui governava era el seu besoncle, Sanç, germà d'Alfons el Cast. A partir del 1218 hi ha tot un grup nobiliari, bàsicament aragonès, però també algun de català, com els comtes de Cardona i Montcada, que són els qui manen. Per això Jaume més endavant digué que no es podia fiar de la noblesa.

—Aleshores, com l'adquireix, la capacitat que el va portar a ser el gran conqueridor?

—Una part de la seva formació la va adquirir a Montsó a base d'una educació templa; és a dir, militar. Els templers, a més, li van ensenyar de llegir i d'escriure. La resta de coneixements els adquireix sobre el terreny. L'experiència li va forjar el caràcter, la capacitat i també l'actitud de no rendir-se mai. Veient tot allò que li va passar durant els primers anys, era més fàcil de perdre la batalla que no de guanyar-la.

—Què en podríem destacar de les seves virtuts, tant polítiques com militars?

—Com a militar, per molt que la gent pensi el contrari, no es va destacar per grans batalles. Jaume prefereix mostrar les tropes, atemorir les fortaleses a còpia d'assetjar-les i deixar-les sense aliment. Hem de tenir en compte que en aquell temps les fortaleses eren difícils de conquerir. Era més fàcil de tallar els submi-

nistraments i esperar que els de dins es rendissin. El rei Jaume utilitza aquest factor i per això no fa grans batalles a camp obert. Pel que fa a la seves virtuts polítiques, diria que és un home prudent, caut i intel·ligent. Tampoc no s'arrisca tant com es pensa la gent. Jaume dóna molt valor a la paraula.

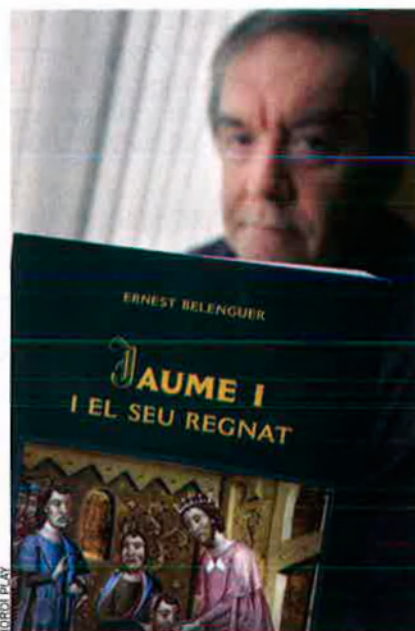
—Què el va impulsar a voler conquerir Mallorca, una fita a què alguns dels seus avantpassats havien renunciat?

—La raó més important és que si Catalunya, que era el territori més mercantil de la corona d'Aragó, volia iniciar un comerç per la Mediterrània era obvi que necessitava tenir Mallorca. Per això la conquesta va ser, percentualment, molt més catalana que no aragonesa. La conquesta és una qüestió econòmica i mercantil. La cosa més important, però, és que amb la conquesta de Mallorca, Jaume I fa marxa enrere pel que fa a Occitània.

—De fet, els trobadors d'aquesta terra cantaven que era un covard, que s'estimava més d'enfrontar-se als dèbils andalusins que no als cavallers francesos...

—Els trobadors occitans en deien molt mal, de Jaume, perquè consideraven que els havia abandonats. En canvi, posaven en un pedestal el pare, que s'havia mort defensant-los. Els occitans esperaven el fill, però no hi va arribar mai. Ara bé, cal tenir en compte que durant molts anys, fins ben bé el 1260, Jaume I estava sota les ordres del papa, cosa que li impedia d'intervenir a Occitània. De tota manera, Jaume tampoc no ho veia clar, perquè sabia que l'exèrcit francès era més poderós que no el seu. Això mostra que tenia una actuació més política que no pas el seu pare. En lloc de jugar-se-la a Occitània, gira cua i se'n va cap a Mallorca i el sud.

—Per què va voler que València fos

“El rei Jaume va tenir una actitud més política que no el seu pare”

un regne independent i dotar-la de furs propis?

—Això és molt clar. Jaume I no volia restar subordinat als nobles aragonesos; no els podia ni veure. Li havien fet la vida impossible des de petit, i ho varen fer fins a la mort, sobretot Sanxis de Castre, fill seu, que va encapçal·lar l'oposició dels aragonesos els darrers anys de la vida del rei.

—**Alguns historiadors han volgut minimitzar el paper de Catalunya en la conquesta de València, dient que el mèrit és dels aragonesos. Què en penseu?**

—Els aragonesos es van enutjar amb el rei Jaume perquè consideraven que València seria per a ells. Aragó volia un passadís fins a la mar. Però Barcelona, i més ciutats catalanes, va ser la que més va contribuir a la conquesta de València. No solament hi van participar els aragonesos. Ells més aviat hi posaven entrebancs, com van fer durant el setge de Borriana, que els aragonesos no veien clar. Amb la conquesta de València els aragonesos es van sentir enganyats, perquè Jaume, amb l'experiència que tenia de Mallorca, no va comptar amb el Consell Reial i va pactar la rendició amb els andalusins, en una reunió secreta i de nit. Quan els nobles aragonesos se n'assabentaren no els va agradar gens.

—**Per què es venera molt més la figura de Jaume a València que no pas a Catalunya. Al Principat també devia fer-hi coses importants?**

—Es considera que la conquesta de València és la seva obra més important, possiblement perquè és la que li va costar més. A Catalunya la figura de Jaume potser no es valora tant perquè la seva obra al Principat no es va fer per la via de cap conquesta. Però portar a terme una expansió del territori com va fer no és pas poca cosa. Per a Catalunya va ser una gran fita, sobretot pels seus interessos mercantils. Però, a banda d'això, gràcies a l'acció de Jaume I la ciutat de Barcelona va créixer cap a mar, amb nous barris marítims; també en l'àmbit institucional, amb la creació del Consell de Cent i les noves lleis municipals. En temps de Jaume I el país va viure un gran èxode del camp a la ciutat. Tot i que el feudalisme es va mantenir, hi va haver un gran creixement de la ciutat, que atreïa els camperols.

JORDI PUIG

—**Fins i tot, des d'Espanya, en anys més recents, hi ha hagut una voluntat d'apropriar-se el mite. Per què?**

—De Jaume I n'hi ha almenys set o vuit, segons quin sigui el parer dels historiadors. Un valencià, Beuter, al primer terç del segle XVI, mostra un rei Jaume com un pastor evangèlic que predica el cristianisme. Això fins i tot fa riure. El 1604 un altre valencià, Escolano, el fa més militar que no era, tot i que d'això també n'hi ha exemples a Catalunya i Mallorca. El franquisme, l'any 1940, converteix Jaume I en el "primer César hispànic", com a resposta al fet que el 1938 el govern republicà, instal·lat a València, hagués organitzat la commemoració dels 700 anys de la conquesta. L'efemèride es va presentar com la de la conquesta, però també com la de la fundació del País Valencià. Això, el franquisme no ho podia tolerar i per aquesta raó van fer desaparèixer tots els fullets i impresos relacionats amb la celebració. L'argument del franquisme era que els *rojos separatistas* no podien celebrar la conquesta de València perquè no eren monàrquics. El 1940 van celebrar els 702 anys de la conquesta de València, feta per un rei espanyol...

—**Hem parlat dels encerts del rei Jaume, però no dels errors. La partició del territori és com una llosa que pesa sobre ell...**

—Aquest possiblement fou el seu error principal, tot i que n'hi hagué més, com ara l'expedició frustrada a Terra

Santa dels últims anys. Ara bé, per parlar d'errors caldria tornar a la mentalitat del segle XIII. Avui dia veiem la repartició com un error, cosa que l'infant Pere, l'hereu, també ho considerava. Però cal analitzar-ho des de la mentalitat de l'època. Per a Jaume I les conquestes eren una cosa patrimonial, pròpia; és a dir, el rei pensa que allò que conquereix li pertany i, per tant, en fa el que vol.

—**Què deia contra el repartiment, l'infant Pere?**

—Pere pensava que el repartiment portaria problemes, cosa que fou certa, perquè la dinastia privativa, la del seu germà Jaume, ja pactava amb els francesos contra els interessos de la corona d'Aragó.

—**S'ha dit, però, que en la qüestió del repartiment la reina Violant hi va tenir molt a veure...**

—Absolutament. Violant va exigir el repartiment entre els fills. Jaume hi devia accedir perquè, de fet, se l'estimava molt. A diferència del seu pare, a Jaume I no li interessava gens l'amor cortès; no era cavallerós, anava per feina. Això sí, després pagava bé, sobretot amb terres. Entre totes les dones que va tenir, la que més es va estimar va ser a la reina Violant, que era, de fet, la mare dels seus hereus. Violant va aconseguir que el rei deixés Aragó, Catalunya i València a l'infant Pere i Mallorca, Rosselló, Cerdanya i Montpeller a l'infant Jaume.

Xevi Camprubí